

چالش‌ها و راهکارهای رونق تولید در سال ۱۳۹۸

۲. بخش معدن و صنایع معدنی

معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی
دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن

کد موضوعی: ۳۱۰
شماره مسلسل: ۱۶۵۰۱
تیرماه ۱۳۹۸

فهرست مطالب

۱.....	چکیده
۳.....	۱. بررسی وضعیت موجود
۵.....	۲. موانع و چالش‌های رونق تولید در حوزه معادن و صنایع معدنی
۱۵.....	۳. راهکارهای رونق تولید در بخش معدن و صنایع معدنی
۲۱.....	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۲۶.....	منابع و مآخذ

چالش‌ها و راهکارهای رونق تولید در سال ۱۳۹۸

۲. بخش معدن و صنایع معدنی

چکیده

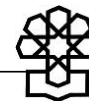
بخش معدن و صنایع معدنی یکی از حوزه‌های مهم و اثرگذار در تولید و تجارت کشور محسوب می‌شود. در سال ۱۳۹۷، محصولات معدنی و فلزی، حدود ۲۱ درصد (به ارزش ۹/۲ میلیارد دلار) از صادرات غیرنفتی کشور را به خود اختصاص داده است که در این میان فولاد و محصولات فولادی، کنسانتره و گندله سنگ آهن، مس و محصولات مرتبط و سیمان بیش‌ترین میزان صادرات را از نظر ارزشی به خود اختصاص داده‌اند. بخش معدن و صنایع معدنی ایران در سال ۱۳۹۷ شاهد رشد تولید در زنجیره ارزش فولاد، زغال سنگ، مس و روی بوده و در بخش‌هایی مانند آلومینیم میزان تولید نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۶ با افت قابل توجه همراه بوده است. صادرات محصولات معدنی و فلزی نیز در سال ۱۳۹۷ در مجموع از نظر وزنی کاهش ۵ درصدی و از نظر ارزشی کاهش ۲ درصدی نسبت به مدت مشابه سال گذشته داشته است. بیش‌ترین کاهش در صادرات مربوط به زنجیره آلومینیم، زنجیره سرب و روی، سنگ ساختمانی و کاشی و سرامیک، سیمان، سنگ آهن دانه‌بندی، آهن اسفنجی و فلزات گرانبها بوده است. حوزه‌هایی مانند فولاد و محصولات فولادی، کنسانتره و گندله سنگ آهن، زغال سنگ و مس نیز با رشد صادرات روبه‌رو بوده‌اند.

عواملی مانند تحریم‌های ایالات متحده آمریکا، نوسانات شدید نرخ ارز و مجموعه سیاست‌های اقتصادی و تجاری دولت در سال ۱۳۹۷ منجر به افزایش هزینه‌های تولید، تلاطم بازار، افت صادرات و از دست رفتن بخشی از بازارهای صادراتی، ایجاد رانت، رونق واسطه‌گری و بروز مشکلات متعدد در زمینه تأمین نقدینگی و سرمایه در گردش واحدهای معدن و صنایع معدنی کشور شد. آمارها و بررسی‌ها نشان می‌دهد که تأثیر عمده تحریم‌ها در افزایش هزینه‌های تولید بوده و اکثر تولیدکنندگان محصولات معدنی و فلزی موفق شده‌اند تا با روش‌های مختلف بر موانع و محدودیت‌های حاصل از تحریم‌ها فائق آیند و نیازمند حمایت‌های بیش‌تر دولت هستند، اما محدودیت‌ها و موانع حاصل از سیاست‌های اقتصادی و تجاری دولت مانند سیاست‌های ارزی، دخالت در بازار و قیمتگذاری دستوری محصولات معدنی و فلزی توسط ستاد تنظیم بازار، جلوگیری از صادرات و فراهم کردن زمینه‌های رانت و واسطه‌گری، به مانع درونی بزرگی در سر راه تولید کشور تبدیل شده و در شرایط رکود بازار داخل، موجب افت صادرات اکثر محصولات معدن و صنایع معدنی کشور شده است و در میان فعالان اقتصادی کشور تحت عنوان «خود تحریمی» شناخته می‌شود.

در این گزارش اهم چالش‌های فرابخشی و درون‌بخشی حوزه معادن و صنایع معدنی بررسی شده است و راهکارهای کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به منظور رفع موانع تولید و تجارت در کشور پیشنهاد شده‌اند. در میان موانع و چالش‌های فرابخشی که مرتبط با حوزه اقتصاد کلان است، چندنرخ بودن ارز، کلید بسیاری از موانع و مشکلات تولید شناخته شده است. این مسئله به تنهایی موجب ایجاد رانت، رونق واسطه‌گری، ایجاد زمینه برای فرار از پیمان‌سپاری ارزی و قاچاق کالا به کشورهای همسایه شده است. در کنار مسئله ارز، ناهماهنگی دستگاه‌های اجرایی اعم از بانک مرکزی، گمرک، مالیات، بیمه و وزارت صنعت، معدن و تجارت بر پیچیدگی و بوروکراسی اداری حاکم بر فعالیت‌های تولیدی افزوده است. عدم برنامه‌ریزی برای دیپلماسی اقتصادی فعال در شرایط تحریم برای حفظ بازارهای صادراتی و ایجاد فرصت‌ها و بازارهای جدید نیز از دیگر عوامل مهم اثرگذار بر بخش تولید و تجارت محصولات معدنی و فلزی بوده است.

از مهم‌ترین موانع درون‌بخشی حوزه معادن و صنایع معدنی نیز می‌توان به ابهام در خصوص محاسبه میزان حقوق دولتی معادن، عدم بازگشت درآمدهای حاصل از حقوق دولتی برای هزینه در بخش معدن، تداخلات جدی میان فعالیت‌های معدنی، محیط زیست و منابع طبیعی، دخالت ستاد تنظیم بازار در قیمتگذاری محصولات معدنی و فلزی و ایجاد موانع صادراتی، انفعال در سیاستگذاری برای معادن و صنایع معدنی در آستانه ورشکستگی مانند صنعت سیمان، عدم حمایت از معادن زغال‌سنگ در جهت ارتقای ایمنی معادن و عدم تأمین اعتبارات لازم برای تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای معدنی و صنایع معدنی اشاره کرد.

تداوم روندهای موجود و عدم اصلاح رویکردها و سیاست‌ها در سال ۱۳۹۸ منجر به کاهش سطح تولید و اشتغال موجود، افت صادرات و از دست رفتن بازارهای صادراتی محصولات معدنی و فلزی خواهد شد. بنابراین «رونق تولید» در بخش معادن و صنایع معدنی مستلزم اصلاح سیاست‌های ارزی بانک مرکزی، عدم دخالت دولت در قیمتگذاری محصولات معدنی و فلزی، ساماندهی اصولی خریداران دارای مجوز از بورس کالا، رفع موانع صادراتی و تأمین نقدینگی و سرمایه در گردش واحدهای معدنی و صنایع معدنی به منظور حفظ تولید و اشتغال موجود است. این گزارش که ماحصل بررسی‌های کارشناسی بر مبنای آمار و اطلاعات رسمی کشور و هم‌اندیشی با دستگاه‌های اجرایی، بخش خصوصی و فعالان حوزه معادن و صنایع معدنی است، ضمن بررسی موانع و چالش‌های اصلی رونق تولید و تجارت، راهکارهایی برای حوزه‌های فرابخشی و درون‌بخشی ارائه شده است و نوع اقدامات مورد نیاز (اعم از تقنینی، نظارتی و اجرایی) برای هر راهکار نیز به صورت مشخص و شفاف پیشنهاد شده است.

۱. بررسی وضعیت موجود

بر مبنای گزارش عملکرد وزارت صنعت، معدن و تجارت، نرخ رشد اقتصادی بخش معدن برای سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ به ترتیب برابر با ۲/۱ و ۲/۹ درصد بوده است^۱ و این بخش در بهار سال ۱۳۹۷، با ۴ درصد، بالاترین رشد ارزش افزوده را در بین گروه‌های صنعت، معدن و تجارت کسب کرده است. در همین سال در بخش معدن تعداد ۱۰۳۳ فقره پروانه اکتشاف (رشد ۳/۵ درصدی)، ۶۹۶ فقره گواهی کشف (رشد ۳۵/۵ درصدی) و ۶۳۴ فقره پروانه بهره‌برداری صادر شده است که منجر به اشتغال ۴,۸۹۸ نفر در کل کشور شده است.

میزان حقوق دولتی وصولی معادن در سال ۱۳۹۷ با رشد ۴/۶ درصدی برابر با ۷۵۲ میلیارد تومان بوده است. در جدول ۱ آمار تولید محصولات معدنی و فلزی منتخب در سال ۱۳۹۷ آمده است.

جدول ۱. تولید محصولات معدنی و فلزی منتخب در سال ۱۳۹۷

ردیف	عنوان	واحد	تولید ۱۳۹۷
۱	سیمان	میلیون تن	۵۵
۲	سنگ ساختمانی (کارشده)	میلیون مترمربع	۸۶
۳	کاشی و سرامیک	میلیون مترمربع	۳۸۶
۴	چینی بهداشتی	هزارتن	۱۰۰
۵	ظروف چینی	هزارتن	۴۸
۶	شیشه جام (تخت)	هزارتن	۹۵۷
۷	ظروف شیشه‌ای	هزارتن	۴۶۴
۸	بتن و اشیا ساخته شده از سیمان و بتن یا از سنگ مصنوعی	میلیون تن	۲۶۲
۹	کنسانتره زغال سنگ	هزارتن	۱,۶۵۲
۱۰	فروآلیاژ	هزارتن	۷۰
۱۱	شمش فولاد	میلیون تن	۲۳
۱۲	محصولات تخت نورد شده فولادی	میلیون تن	۲۰
۱۳	محصولات طویل فولادی	میلیون تن	
۱۴	کنسانتره مس	هزارتن	۱,۲۱۰
۱۵	مس کاتد	هزارتن	۲۴۸
۱۶	شمش آلومینیم	هزارتن	۳۱۷
۱۷	شمش سرب (اولیه و ثانویه)	هزارتن	۵۳
۱۸	شمش روی	هزارتن	۲۰۱

مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت.

۱. آمار بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۰=۱۰۰).

۲. آمار دفتر صنایع معدنی وزارت صنعت، معدن و تجارت.

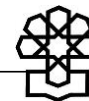
کل صادرات بخش معدن و صنایع معدنی ایران در سال ۱۳۹۷ از نظر ارزشی ۹/۲ میلیارد دلار بوده است که نسبت به مدت مشابه سال ۱۳۹۶، کاهش ۲ درصدی داشته است. این میزان صادرات از نظر ارزشی حدود ۲۱ درصد صادرات غیرنفتی کشور را در سال ۱۳۹۷ تشکیل داده است. مقایسه آمار واردات و صادرات بخش معدن و صنایع معدنی در سال ۱۳۹۷ گویای این است که تراز تجاری بخش مثبت و حدود ۶ میلیارد دلار بوده است.

جدول ۲. صادرات و واردات معادن و صنایع معدنی در سال ۱۳۹۷

(وزن = هزارتن، ارزش = میلیون دلار)

واردات				صادرات				نام محصول
رشد (درصد)	ارزش	رشد (درصد)	وزن	رشد (درصد)	ارزش	رشد (درصد)	وزن	
۵۸/۹	۲/۶۷	۴۹/۶	۰/۲۶	۶۵۹۰	۱/۷۸	۳۷۰/۱	۰/۹۳	آنتیموان
-۴۴	۱,۲۸۸/۴۹	-۵۶/۷	۱,۳۲۲/۴۴	۱۷	۴,۱۱۸/۱۱	۳	۸,۹۰۳/۹۷	فولاد و محصولات فولادی
-۴۷/۶	۳۹/۰۸	-۶۲/۱	۳۶/۷۹	-۱۹	۳۴۲/۱۳	-۶	۵,۸۷۹/۹۲	انواع سنگ و ...
-۲۶/۷	۲۳۳/۵۳	-۲۷/۶	۱۷۹/۹۳	۴۳	۷۳	۶۹	۵۰/۴۴	انواع فروآلیاژ
-۱۰	۱۱۰/۴۵	-۲۱/۸	۳۷/۱۷	-۹۰	۱۱/۴۴	-۸۹	۸۵/۹۴	سفال، آجر، کاشی و سرامیک
۷۱/۸	۲۰۲/۲۳	۳۷	۶۵۸/۳۶	۶۷	۷۲/۶۱	۵۵	۴۲۵/۴۲	زغال سنگ و کک
-۲۴/۱	۲۱۷/۶۳	-۵۰/۷	۱۰۹/۳	-۴۹	۱۷۸/۰۵	-۵۳	۹۲/۴۹	زنجیره آلومینیم
-۷/۹	۱۳۴/۵	-۱۹/۳	۴۴/۸۶	۱	۰/۳۹	-۲۵	۰/۱۵	زنجیره تیتان
۷	۴۲/۷۹	۶/۱	۱۵/۳۱	-۵۲	۱۲۸/۰۱	-۴۳	۹۹/۰۳	زنجیره سرب
-۵۱/۸	۲۹/۱۸	-۴۱/۸	۹۵/۸۷	-۳۶	۲۵۵/۸۱	-۴۷	۱۲۱/۲۲	زنجیره روی
-۱۵	۳۴/۰۹	-۱۸/۹	۴۶/۴۹	-۱۷	۴۲۰/۲۵	۳	۱۳,۷۱۵/۱۸	زنجیره سیمان
۳۴۰/۴	۱/۱۴	۷۵۴/۱	۰/۰۷	-۱۶	۳۲/۹۴	-۱۷	۳/۱۴	زنجیره مولیبدن
-۵۰/۸	۷/۰۷	-۶۷/۵	۲/۸۸	۲	۵۵/۴۶	-۱۰	۳۱۶/۸۷	زنجیره کروم
-۰/۳	۲۴۹/۶۶	-۴۰	۲۲/۷۵	-۹	۰/۲۰	۳۱	۰/۱۰	تجهیزات و ماشین آلات
-۲۹/۹	۵۸۳/۱۱	-۳۲/۱	۶۸۲/۳۲	۹	۱,۳۵۲/۶۴	۱۵	۹,۷۵۶/۲۵	سایر معدن و صنایع معدنی
۶۵/۳	۱/۳۷	-۸۵/۴	۰	-۱۰۰	۰/۱۶	-۹۱	۰/۰۵	فلزات گرانبها
-۹۰/۷	۱۷/۴۲	-۹۳/۳	۱/۸۷	۱۳	۹۱۷/۵۳	-۵۲	۳۶۵/۰۷	مس و محصولات
-۴۲	۰/۶۶	-۵۰/۶	۰/۹۱	-۵۶	۰/۰۴	-۵۹	۰/۰۸	میکا
-۲۵/۷	۲۴/۶۲	-۳۰/۷	۱/۵۲	-۹۶	۰/۰۳	-۸۸	۰/۰۱	نیکل و محصولات
-	۰	-	۰	۳۴۱	۳۸۰/۹۵	۳۹۹	۵,۵۲۱/۷۹	کنسانتره و سنگ آهن
۶۵۴۵	۰	۳۸۷/۸	۰	-۴۹	۱۷۸/۰۵	-۵۳	۸,۸۴۵/۳۴	سنگ آهن (دانه بندی)
-	۰	-	۰	۵۵۷	۲۰۱/۹۲	۶۵۸	۲,۷۸۳/۵۶	سنگ آهن (گندله)
-۳۶/۸	۰/۳۴	-۴۱/۳	۰/۳۲	-۴۱	۱۰۵/۱۷	-۲۵	۵۳۳/۶۲	آهن اسفنجی
-۴۷/۵	۱۷۹/۰۶	-۴۸/۶	۷۰/۸۳	۲۹	۳۱۸/۶	۳۶	۲۰۷/۰۵	صنایع فلزی
-۲۴/۸	۱۷۶/۶۷	-۴۲/۹	۳۱۲/۹۵	-۹۸	۰/۱۶	-۹۹	۰/۲۲	پودر آلومینا
-۳۴	۳,۵۷۵/۷۵	-۴۱	۳,۶۴۳/۳۲	-۲	۹,۲۲۶/۱۱	-۵	۵۷,۷۰۷/۸۴	جمع کل

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

۲. موانع و چالش‌های رونق تولید در حوزه معادن و صنایع معدنی

تولید و تجارت در بخش معدن و صنایع معدنی مانند سایر حوزه‌های تولیدی، متأثر از متغیرهای اقتصاد کلان و فضای کسب‌وکار در کشور است. بنابراین شناسایی موانع و چالش‌های تولید و تجارت، نیازمند احصای کلیه عوامل مؤثر فرابخشی و درون بخشی است. در کنار موارد ذکر شده، شرایط خاص کشور از منظر تحریم‌های بین‌المللی نیز بر کیفیت و کمیت تولید و تجارت در بخش معادن و صنایع معدنی اثرگذار است. در این بخش موانع و چالش‌های عمده تولید به موانع فرابخشی و درون بخشی تقسیم‌بندی شده‌اند و میزان اثر هر یک بر فعالیت‌های معدن و صنایع معدنی بررسی شده است.

۲-۱. موانع و چالش‌های فرابخشی

تعدادی از موانع فرابخشی تولید در حوزه معادن و صنایع معدنی مربوط به تحریم‌های آمریکا و تعدادی به سیاست‌های اقتصادی، صنعتی و تجاری کشور برمی‌گردد. حوزه اثر موانع مربوط به تحریم‌ها، در افزایش هزینه‌های تولید، حمل‌ونقل، بیمه کشتی‌ها، تأمین نیازهای وارداتی و انتقال پول است. بخشی از سیاست‌های اقتصادی، صنعتی و تجاری دولت موجب ایجاد موانعی برای تولید و تجارت در حوزه معادن و صنایع معدنی شده است که از مهم‌ترین نتایج آن می‌توان به ناپایدار بودن فضای کسب‌وکار، از بین رفتن امنیت سرمایه‌گذاری، کاهش صادرات، ایجاد بوروکراسی و ناهماهنگی‌های اداری میان دستگاه‌های اجرایی، رونق واسطه‌گری و قاچاق و از دست رفتن بازارهای صادراتی اشاره کرد. در این بخش به مهم‌ترین موانع و چالش‌های فرابخشی در حوزه معادن و صنایع معدنی پرداخته شده است.

۲-۱-۱. عدم تدوین و اجرای استراتژی توسعه صنعتی کشور

عدم تدوین و اجرای استراتژی توسعه صنعتی کشور موجب شده است تا برنامه‌ریزی در حوزه معادن و صنایع معدنی به صورت مقطعی و سلیقه‌ای انجام شود و راهبرد مشخصی برای این حوزه وجود نداشته باشد. تدوین نقشه راه و سیاست‌های ذیل آن باید بر اساس یک استراتژی توسعه صنعتی با در نظر گرفتن تمامی جوانب توسعه صنعتی اعم از آمایش سرزمین انجام شود و جایگاه بخش معدن در اقتصاد کشور مشخص شود. در حال حاضر به رغم برنامه‌های راهبردی در سطح وزارت صمت که نوعاً برنامه‌های داخلی دستگاه محسوب می‌شود، چنین سند جامع و مورد اجماع سایر وزارتخانه‌ها، دستگاه‌های اجرایی و بخش خصوصی وجود ندارد و همین امر تا اندازه زیادی توسعه در این حوزه را با آشفتگی همراه ساخته است. البته تدوین نقشه راه معدن و صنایع معدنی تا سال ۱۴۰۰ گام مثبتی برای جهت‌دهی به رشد و توسعه بخش معدن و صنایع معدنی بوده است که اجرای این سند می‌تواند تا اندازه زیادی به رونق تولید در این بخش کمک کند. برای مثال توسعه ظرفیت‌های زنجیره ارزش فولاد کشور برای رسیدن به چشم‌انداز ۱۴۰۴ بدون توسعه همزمان زیرساخت‌های مختلف انرژی، حمل‌ونقل و در نظر گرفتن جایگاه ایران در

بازارهای بین‌المللی امکانپذیر نیست و فقدان استراتژی توسعه صنعتی مانع از هماهنگی دستگاه‌های مختلف برای دستیابی به این اهداف شده است. برای مثال دیگر، وجود بیش از ۶۰۰۰ معدن فعال و نیمه‌فعال در کشور با آمار تولید محصولات معدنی و رشد اقتصادی بخش معدن هم‌خوانی ندارد و صدور مجوزهای معدنی و صنایع معدنی و جهت‌دهی به حمایت‌های دولتی بر اساس نقشه راه و استراتژی کلان انجام نمی‌شود و در بخش‌های مختلف موجب ایجاد عدم توازن در زنجیره تولید می‌شود.

۲-۱-۲. ناهماهنگی دستگاه‌های اجرایی

نبود ستاد هماهنگی میان دستگاه‌های مختلف اجرایی یکی از موانع و چالش‌های مهم تولید و تجارت در کشور است. با توجه به درهم تنیدگی فرایندهای مختلف در تولید و تجارت محصولات معدنی و فلزی و دخیل بودن دستگاه‌های مختلفی مانند وزارت صنعت، معدن و تجارت، بانک مرکزی، گمرک، مالیات، بیمه، وزارت امور خارجه و سایر دستگاه‌ها در امر تولید و تجارت، نیاز به وجود ستادی برای هماهنگی میان این دستگاه‌ها ضروری است تا بوروکراسی و موانع اداری در کوتاه‌ترین زمان ممکن برطرف شوند. در موارد متعددی مشاهده شده است که ناهماهنگی میان دستگاه‌ها موجب ایجاد گره در مسیر حل مشکلات و رفع موانع تولید بوده است. این ناهماهنگی‌ها بیش‌تر در زمینه صادرات، تأمین نیازهای ارزی و ثبت سفارش، تهاتر و پیمان‌سپاری ارزی نمود داشته است.

۲-۱-۳. عدم مشورت با بخش خصوصی در سیاستگذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها

بر اساس مواد (۲) تا (۵) قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار، دولت مکلف است تا در سیاستگذاری‌ها، تصمیم‌گیری‌ها، صدور بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها، با اتاق‌ها، تشکل‌های اقتصادی و انجمن‌های تخصصی مشورت کند. بی‌توجهی به این مسئله موجب اتخاذ تصمیم‌ها و صدور دستورالعمل‌هایی شده است که تولید و تجارت محصولات معدنی و فلزی را با مشکلات جدی روبه‌رو کرده است. عدم مشورت با بخش خصوصی موجب شده است تا بسیاری از متغیرها و عوامل مؤثر در تولید در تصمیم‌ها و دستورالعمل‌ها لحاظ نشود و به جای تسهیل تولید و تجارت، موانع و مشکلات جدی در این خصوص ایجاد نماید. صدور ده‌ها بخشنامه و دستورالعمل در سال ۱۳۹۷ در خصوص سیاست‌های ارزی و تنظیم بازار که تعدادی از این دستورالعمل‌ها بارها اصلاح و ویرایش شده‌اند مؤید خلق‌الساعه بودن، مقطعی و غیرکارشناسی بودن تصمیمات است.

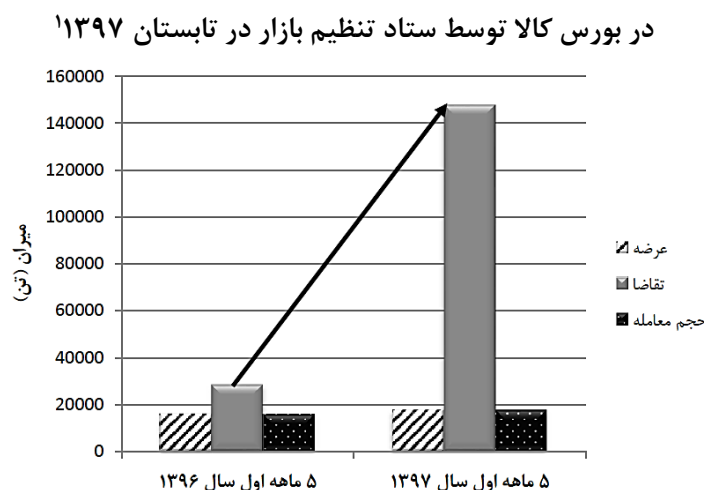
۲-۱-۴. وجود عوامل رانت‌زا، فساد و قاچاق کالا

چندین‌باری بودن ارزش، قیمتگذاری دستوری توسط ستاد تنظیم بازار برخلاف نص صریح قانون و عدم اصلاح تدریجی قیمت حامل‌های انرژی، مهم‌ترین عوامل ایجادکننده رانت، فساد و قاچاق کالا بوده است. دخالت دولت در امر قیمتگذاری نه تنها از تورم جلوگیری نکرده است، بلکه موجب رونق واسطه‌گری و قاچاق کالا به ویژه به کشورهای همسایه شده است. به عبارتی می‌توان گفت این عوامل علت تامه بسیاری از

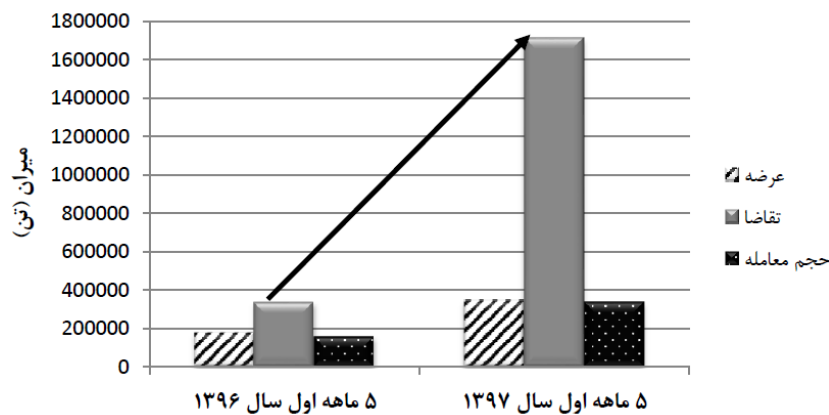

مشکلات و موانع ایجاد شده در تولید و تجارت محصولات معدنی و فلزی بوده است. ماده (۱۸) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید و تبصره «۹» ماده (۳۵) قانون رفع موانع تولید با صراحت دولت را از قیمتگذاری کالاهای عرضه شده در بورس کالا منع کرده است. دولت به جای کنترل و نظارت بر سطح تولید و عرضه، اقدام به قیمتگذاری دستوری و برخوردهای تعزیراتی کرده است که هیچ نتیجه‌ای جز تلاطم بازار، افت تولید، کاهش صادرات و رونق واسطه‌گری و قاچاق نداشته است. در ماه‌های ابتدایی سال ۱۳۹۷ قیمتگذاری بر مبنای ارز ۴۲,۰۰۰ ریالی موجب رشد بی‌رویه و کاذب تقاضا برای محصولات معدنی و فلزی در فصل تابستان شد. به تدریج و با آشکار شدن آثار مخرب این رویکرد، قیمتگذاری بر مبنای ارز نیمایی اصلاح شد که به دلیل اختلاف قیمت با ارز آزاد، همچنان منشأ سوءاستفاده واسطه‌ها و افزایش تقاضای سوداگرانه در بازار است. نمونه‌هایی از افزایش کاذب تقاضا در برخی محصولات معدنی و فلزی در نمودارهای زیر آمده است.

نمودار ۱. افزایش کاذب تقاضا برای مفتول مس در اثر قیمتگذاری دستوری

نمودار ۲. افزایش کاذب تقاضا برای بلوم و بیلت فولادی در اثر قیمتگذاری دستوری در بورس کالا توسط ستاد تنظیم بازار در تابستان ۱۳۹۷

۵-۱-۲. ضعف دیپلماسی اقتصادی برای حفظ بازارهای صادراتی و ایجاد بازارهای جدید

در شرایطی که تجارت دریایی به دلیل تحریم‌ها با مشکلات متعددی روبه‌رو شده است، حفظ و توسعه کانال‌های زمینی صادرات باید به یکی از اولویت‌های اصلی کشور تبدیل شود. با توجه به رونق صادرات محصولات معدنی و فلزی در سال‌های اخیر و امکان صادرات زمینی بخش عمده‌ای از این محصولات از جمله میلگرد، تیرآهن، ورق فولادی، سیمان، کاشی و سرامیک، سنگ‌های ساختمانی، مس و محصولات مرتبط و ... اتخاذ سیاست‌هایی برای حفظ بازارهای صادراتی و رقابت با کشورهای رقیب ضروری است. ضعف دیپلماسی اقتصادی (وزارت امور خارجه و سازمان توسعه تجارت) به همراه سیاست‌های ارزی بانک مرکزی مبنی بر ممنوعیت صادرات ریالی و معافیت صادرات زیر ۱ میلیون یورو از پیمان‌سپاری ارزی موجب شده است تا بخشی از بازارهای صادراتی کشور از دست رفته و کشورهای مقصد اقدام به وضع تعرفه برای محصولات ایرانی نمایند. همچنین اقدامات جدی و منسجمی در راستای ایجاد بازارهای جدید برای محصولات معدنی و فلزی ایران مانند بازار سوریه یا انجام نشده و یا فعالیت‌های انجام شده اثربخشی لازم را نداشته‌اند. کشورهای دیگر از جمله روسیه اقدام به انعقاد قراردادهای بلندمدت در این کشور کرده‌اند. همچنین به دلیل عدم توجه به سیاست سرمایه‌گذاری مشترک در کشورهای همسایه، کشورهای رقیب ایران در منطقه، اقدام به سرمایه‌گذاری مشترک در حوزه‌هایی مانند فولاد، سیمان، صنایع پایین‌دستی فلزی و ... در کشورهایی مانند عراق، سوریه، افغانستان، لبنان و پاکستان کرده‌اند.

۶-۱-۲. عدم به‌روزرسانی ارزش کالاهای صادراتی توسط گمرک

نبود مکانیسم مشخص و شفاف برای تعیین قیمت پایه کالاهای صادراتی و وارداتی در گمرک موجب ایجاد چالش‌های جدی برای تجار در زمینه پیمان‌سپاری ارزی شده است. دولت تمایل دارد تا ارزش گمرکی کالاها را برای بالاتر نشان دادن تراز تجاری کشور تنظیم کند، اما با اجرای سیاست‌های جدید پیمان‌سپاری ارزی، این مسئله موجب ایجاد موانع جدی صادراتی برای تولیدکنندگان و صادرکنندگان داخلی شده است.

۲-۱-۷. عدم وجود قاعده کاری مشخص برای تهاتر

بسیاری از تولیدکنندگان حوزه معادن و صنایع معدنی برای تأمین نیازهای ارزی خود در شرایط تحریم مجبور به تهاتر کالاهای صادراتی با نیازهای وارداتی خود به ویژه از کشورهایی مانند چین، هند، استرالیا و ... هستند. نبود ستاد مشخصی برای ساماندهی تهاتر کالا با کالا یا نفت با کالا موجب شده است تا مشکلات متعددی در این زمینه ایجاد شود. به دلیل تعریف نشدن فرایند «تهاتر» در سامانه‌های وزارت صنعت و بانک مرکزی و ناهماهنگی‌های موجود، تهاتر به عنوان یکی از مؤثرترین راه‌های دور زدن تحریم با چالش و مانع جدی روبه‌رو شده است.

۲-۱-۸. صدور بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های خلق‌الساعه، متناقض و متعدد

بر خلاف ماده (۲۴) قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار، در سال ۱۳۹۷ ده‌ها بخشنامه و دستورالعمل ناگهانی، مقطعی و بعضاً متناقض از سوی وزارت صمت، ستاد تنظیم بازار و بانک مرکزی صادر شده که فضای کسب‌وکار، تولید و تجارت را به شدت تحت تأثیر قرار داده است. این روند مانع ثبات شرایط مساعد برای تولید بوده و یکی از موانع اصلی رونق تولید در کشور است. این بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها به دلیل عدم برخورداری از پشتوانه تخصصی و کارشناسی لازم و عدم مشورت با بخش خصوصی، در بسیاری از موارد نتایج مد نظر سیاستگذاران و تصمیم‌گیران را حاصل نکرده و دولت مجبور به عقب‌نشینی از بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌های صادره شده است. برای مثال در حوزه محصولات معدنی و فلزی در ابتدای تابستان ۱۳۹۷ دستورالعمل یکسانی برای تنظیم بازار محصولات مختلف فلزی مانند فولاد، مس، آلومینیم و ... صادر شد که پس از تلاطم بازار به تدریج اصلاح شد. اتفاق قابل تأمل صدور همان بخشنامه برای صنعت سرب و روی در مهرماه ۱۳۹۷ بدون در نظر گرفتن تجربه تلاطم بازار در تابستان ۱۳۹۷ بود. نمونه دیگر عطف به ماسبق شدن دستورالعمل پیمان‌سپاری ارزی بانک مرکزی در شهریورماه ۱۳۹۷ به ابتدای سال بود که موجب وارد شدن شوک به تولیدکنندگان و صادرکنندگان کشور شد.

۲-۱-۹. معافیت صادرات زیر یک میلیون یورو از پیمان‌سپاری ارزی

معافیت صادرکنندگان زیر ۱ میلیون یورو از پیمان‌سپاری ارزی موجب صادرات در قالب محموله‌های کوچک و با کارت‌های بازرگانی یک‌بار مصرف شده است که ضمن عدم بازگشت ارز به چرخه اقتصادی کشور موجب صادرات کالا با قیمت‌های پایین و وضع تعرفه از سوی کشورهای مقصد بر روی کالاهای ایرانی شده است. این مسئله در حوزه محصولات فولادی، سیمان، سنگ‌های ساختمانی و کاشی و سرامیک نمود بیش‌تری داشته است. شایان ذکر است که در زمان تدوین این گزارش، بانک مرکزی حذف معافیت صادرات زیر یک میلیون یورو را اعلام کرده است که در صورت اجرایی شدن می‌تواند این چالش را مرتفع کند.

۱۰-۱-۲. علنی‌سازی ثبت سفارش‌ها و امکان رصد تجارت ایران با سایر کشورها توسط سیستم‌های نظارتی ایالات متحده آمریکا (اوفک)

بسیاری از مواد اولیه و کالاهای حوزه معدن و صنایع معدنی در لیست تحریم‌های ایالات متحده آمریکا قرار گرفته است. محرمانگی در اعلام ورود و خروج کالا به طور عمومی و نظارت بر آن در چارچوب دولت می‌تواند تا اندازه زیادی امکان رصد تجارت مواد اولیه و کالاهای تحریمی را توسط سازمان‌های نظارتی ایالات متحده آمریکا کاهش دهد و فضا را برای همکاری بیش‌تر شرکت‌های خارجی با ایران در شرایط تحریم فراهم کند.

۱۱-۱-۲. رکود بازار ساخت و ساز، مسکن و خودرو

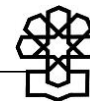
رکود بازار ساخت و ساز، مسکن و خودرو - مهم‌ترین مصرف‌کنندگان محصولات معدنی و فلزی - یکی از عوامل مهم در بحث رونق تولید است. رکود بازار داخلی تا اندازه زیادی اهمیت توجه به صادرات و رفع موانع صادراتی را در حوزه معدن و صنایع معدنی نشان می‌دهد.

۲-۲. موانع و چالش‌های درون‌بخشی

علاوه بر موانع فرابخشی که بر همه حوزه‌های تولید و تجارت سایه افکنده است، هر حوزه مسائل و چالش‌های مختص به خود را نیز دارد. اهم موانع و چالش‌های درون‌بخشی در حوزه معادن و صنایع معدنی در حوزه‌های معدن (اکتشاف و بهره‌برداری)، زنجیره آهن و فولاد، زنجیره آلومینیم، زنجیره مس، سنگ‌های ساختمانی و کاشی و سرامیک، سیمان و زنجیره زغال‌سنگ بررسی شده است. در این بخش به موانع رونق تولید در هر کدام از حوزه‌های مذکور اشاره شده است.

۱-۲-۲. اکتشاف و بهره‌برداری از معادن

از جمله مهم‌ترین موانع و چالش‌های اکتشاف مواد معدنی می‌توان به تعدد سیاستگذاران حوزه اکتشاف، فقدان پایگاه جامع اطلاعات زمین‌شناسی و عدم تأمین مالی طرح‌های اکتشافی بزرگ در کشور اشاره کرد. در حوزه بهره‌برداری از معادن نیز، عدم بازگشت درآمدهای حاصل از حقوق دولتی به بخش معدن، ابهام در نظام محاسبه حقوق دولتی معادن و تحمیل هزینه‌های اضافی بر معدنکاران، تعارض و تداخلات جدی میان فعالیت‌های معدنی، محیط‌زیست و منابع طبیعی، عدم شفافیت و چابکی در تصمیم‌گیری‌های شورای عالی معادن، ترکیب نامتوازن شوراها، معادن استانی، عدم تقویت صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی و عدم پذیرفته شدن پروانه بهره‌برداری معادن به عنوان وثیقه بانکی اشاره کرد.

۲-۲-۲. زنجیره آهن و فولاد

چشم‌انداز مبهم ایجاد ظرفیت ۵۵ میلیون تن فولاد تا سال ۱۴۰۴، یکی از موانع مهم در تصمیم‌گیری‌های حیاتی زنجیره ارزش فولاد کشور است. در سال‌های اخیر صرفاً پایشی سالیانه تحت عنوان «طرح جامع مطالعات زنجیره فولاد» کشور انجام شده است که به بررسی توازن زنجیره ارزش فولاد کشور پرداخته است. کلیه سیاست‌گذاری‌ها و تصمیم‌گیری‌ها صرفاً با تکیه بر این چشم‌انداز انجام شده است و فعالیت‌های آینده‌پژوهی و رصد مستمر جایگاه ایران در بازارهای بین‌المللی کم‌تر مورد توجه قرار گرفته است. همچنین مطالعات آمایش سرزمین با پایه علمی و تخصصی بدین منظور انجام نشده است و فهرست اولیه اولویت‌های صنعتی و معدنی تدوین شده توسط وزارت صنعت، معدن و تجارت با سؤال‌ها و ابهام‌ها جدی روبه‌روست. ادامه این مسیر و ایجاد ظرفیت‌های متعدد در زنجیره فولاد به ویژه در حلقه فولادسازی، این حوزه را با چالش‌های جدی روبه‌رو خواهد کرد. در صورتی که می‌توان با تکیه بر مزیت‌های کشور در حوزه انرژی اقدام به ساماندهی مجوزهای صادره در حلقه فولادسازی و توسعه حلقه تولید آهن اسفنجی نمود. با تولید آهن اسفنجی امکان سرمایه‌گذاری مشترک با سایر کشورها جهت تولید فولاد در خارج از مرزها و یا صادرات آهن اسفنجی فراهم می‌شود.

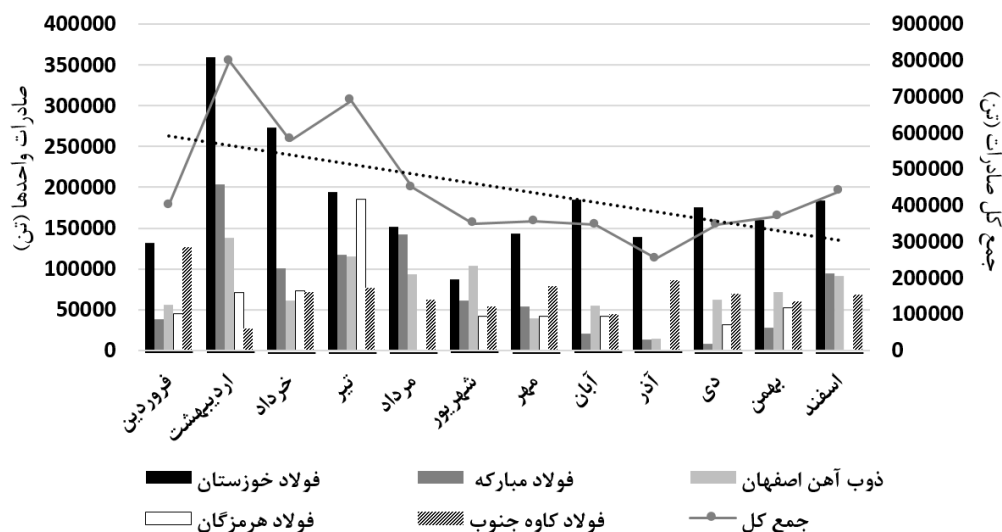
قیمتگذاری دستوری فولاد و محصولات فولادی در بورس کالا یکی دیگر از موانع تولید و صادرات در این حوزه بوده است. اختلاف قیمت میان بازار آزاد و بورس کالا زمینه را برای رشد بی‌رویه تقاضا، واسطه‌گری، قاچاق و صادرات زیر ۱ میلیون یورو با کارت‌های بازرگانی یک‌بار مصرف فراهم کرده است. فولاد مبارکه اصفهان، به دلیل سهام‌داری بانک مهر اقتصاد در لیست تحریم‌های ثانویه^۱ ایالات متحده آمریکا قرار گرفته است و محدودیت‌های بیش‌تری در کنار تحریم‌های اولیه اعمال شده است. کاهش قابل توجه صادرات این شرکت در سال ۱۳۹۷ مؤید این مسئله است (نمودار و جدول ۳)

شرکت ذوب آهن اصفهان به دلیل عدم تأمین مواد اولیه مورد نیاز خود، در حال حاضر با ۱۷۰۰۰ نفر نیروی انسانی (که بیش از ۱۲۰۰۰ نفر آن نیروی مازاد هستند) با حدود ۶۰ درصد ظرفیت خود فعالیت می‌کند. در صورتی که مواد اولیه (سنگ آهن) مورد نیاز این واحد تأمین شود، تولید ذوب آهن اصفهان از ۲/۴ میلیون تن فعلی به ۳/۵ میلیون تن افزایش خواهد یافت.

در سال ۱۳۹۷ علی‌رغم افت صادرات واحدهای بزرگ تولیدکننده فولاد کشور، مجموع صادرات فولاد و محصولات فولادی کشور با رشد ۳ درصدی وزنی و ۱۷ درصدی ارزشی روبه‌رو بوده است. این امر نشان‌دهنده تأثیر معاف بودن صادرکنندگان زیر ۱ میلیون یورو از پیمان‌سپاری ارزی است که بخشی از صادرات فولاد کشور به این شکل و بدون بازگشت ارز به کشور انجام شده است.

۱. تحریم‌های اولیه مجازات‌هایی است که به طور مستقیم شامل ایران می‌شود، یعنی تحریم‌هایی که آمریکا به طور مستقیم بر افراد یا شرکت‌های ایرانی اعمال می‌کند و کلیه افراد و شرکت‌های آمریکایی باید آن را رعایت کنند. در تحریم ثانویه، مجازات‌ها می‌تواند افراد حقیقی و حقوقی سایر کشورها را نیز که با افراد یا شرکت‌های ایرانی تحریم‌شده مبادله داشته‌اند، شامل شود بنابراین آنها هم باید به منظور جلوگیری از تحریم از سوی آمریکا، از مبادله با افراد و شرکت‌های ایرانی تحت تحریم، اجتناب کنند و در غیر این صورت، با مجازات‌های مختلف روبه‌رو خواهند شد.

نمودار ۳. صادرات فولاد و محصولات فولادی تولیدکنندگان عمده کشور در سال ۱۳۹۷

مأخذ: سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران.

جدول ۳. آمار صادرات فولاد و محصولات فولادی شرکت‌های بزرگ فولادی کشور

(ارقام صادرات به تن)

در سه ماهه آخر سال ۱۳۹۷

شرکت	دی ماه ۱۳۹۷	رشد (درصد)	بهمن ماه ۱۳۹۷	رشد (درصد)	اسفندماه ۱۳۹۷	رشد (درصد)
ذوب آهن اصفهان	۶۲,۴۹۲	-۴۶	۷۱,۷۳۳	-۳۲	۹۱,۶۵۴	-۲۷
فولاد مبارکه	۸,۳۵۸	-۹۱	۲۷,۷۳۹	-۸۴	۹۴,۳۵۳	-۶۱
فولاد خوزستان	۱۷۵,۹۷۱	-۲۹	۱۵۹,۳۸۷	-۴۳	۱۸۳,۵۲۳	-۳۰
فولاد اکسین	۰	-	۹۸۸	-۸۶	۰	-
فولاد هرمزگان	۳۱,۴۲۲	-۶۷	۵۱,۹۶۱	-۱۸	۰	-
فولاد آلیژی ایران	۱,۰۷۶	۲۸۳	۱۴۶	-۹۷	۵۳۳	-۸۴
فولاد آذربایجان	۰	-	۰	-	۶۰۰	-
فولاد خراسان	۱,۲۷۸	-۹۵	۱,۴۳۴	-۷۷	۱۸,۹۲۲	-
فولاد کاوه جنوب	۶۹,۰۰۰	-۱۴	۶۰,۵۰۰	-۳۲	۶۸,۰۰۰	-۲۳
جمع کل	۳۴۹,۵۹۷	-۴۹	۳۷۳,۸۸۸	-۵۱	۴۵۷,۵۸۵	-۴۴

مأخذ: سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران.

تأمین الکترو گرافیتی مصرفی واحدهای فولادسازی، یکی از مهم‌ترین چالش‌های تولیدکننده فولاد کشور است که در کوتاه‌مدت به روش‌هایی مانند تهاتر تأمین شده است. اما مهم‌ترین طرح‌های زنجیره تولید الکترودهای گرافیتی شامل طرح پترولیم کک ارونند و طرح الکترو گرافیتی اردکان به دلیل مشکلات تأمین مالی به صورت نیمه‌تمام و با پیشرفت فیزیکی ناچیز باقی مانده‌اند که نیازمند اراده جدی برای تأمین مالی بوده و باید در اولویت‌های سازمان ایמידرو و وزارت صمت برای تأمین مالی قرار گیرد.

عدم برنامه‌ریزی برای عرضه کلیه محصولات زنجیره ارزش فولاد کشور در بورس کالا و کشف قیمت محصولات هر حلقه بر اساس مکانیسم‌های عرضه و تقاضا یکی از موانع جدی در تأمین نیاز داخل و صادرات محصولات حلقه‌های مختلف زنجیره ارزش فولاد است.

۲-۲-۳. زنجیره آلومینیم

تأمین مواد اولیه مهم‌ترین چالش صنایع بالادستی و پایین‌دستی آلومینیم کشور است. صنایع بالادستی تولیدکننده آلومینیم با مشکل جدی نقل و انتقال پول برای تأمین پودر آلومینا، مواد شیمیایی، نسوز و پترولیوم کک مواجه هستند و صنایع پایین‌دستی نیز در تأمین شمش آلومینیم مورد نیاز خود از بازار داخل با چالش‌های جدی روبه‌رو شده‌اند.

دخالت دولت در مکانیسم‌های بورس کالا (بدون در نظر گرفتن افزایش هزینه‌های تولید و وابسته بودن این محصول به واردات مواد اولیه و مصرفی) و همچنین عدم ساماندهی خریداران دارای مجوز از بورس کالا موجب شده است تا از حدود ۱۱,۰۰۰ واحد تولیدی در صنایع پایین‌دستی، حدود ۳۳۰ تولیدکننده مجوز خرید از بورس کالا داشته باشند که این امر به ایجاد رانت و رونق واسطه‌گری بدون ایجاد ارزش افزوده دامن زده است. تورم نیروی انسانی در سه تولیدکننده بزرگ شمش آلومینیم کشور نیز یکی دیگر از چالش‌های اساسی این صنعت است که موجب بالا رفتن هزینه‌های تولید این واحدها شده است و کارخانه‌ها امکان نوسازی و افزایش بهره‌وری برای کاهش مصرف برق خود را پیدا نکرده‌اند. نبود قاعده کاری مشخص برای تهاتر و همچنین افت تولید قابل توجه شرکت‌های المهدی و هرمزال در سال ۱۳۹۷ به دلیل ابطال واگذاری این واحد به بخش خصوصی، موجب کاهش قابل توجه تولید و صادرات شمش آلومینیم در سال ۱۳۹۷ شده است.

جدول ۴. صادرات و واردات زنجیره آلومینیم در سال ۱۳۹۷

(وزن = هزار تن، ارزش = میلیون دلار)

واردات		صادرات				نام محصول		
رشد (درصد)	ارزش	رشد (درصد)	وزن	رشد (درصد)	ارزش		رشد (درصد)	وزن
-۲۴/۱	۲۱۷/۶۳	-۵۰/۷	۱۰۹/۳	-۴۹	۱۷۸/۰۵	-۵۳	۹۲/۴۹	زنجیره آلومینیم
-۲۴/۸	۱۷۶/۶۷	-۴۲/۹	۳۱۲/۹۵	-۹۸	۰/۱۶	-۹۹	۰/۲۲	پودر آلومینا

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

۲-۲-۴. زنجیره مس

قیمتگذاری دستوری در بورس کالا یکی از چالش‌های مهم تولید مس و محصولات مسی در کشور است. به طوری که اختلاف قیمت ارز و به تبع آن اختلاف قیمت بورس کالا با بازار آزاد موجب رونق واسطه‌گری

و قاچاق این فلز به کشورهایمانند ترکیه شده است. برای مثال مفتول ایرانی به قیمتی پایین‌تر از قیمت‌های جهانی در کشورهای همسایه خرید و فروش شده است.

نیاز به تأمین مالی مطالعات و عملیات اکتشافی پایه‌ای و تفصیلی برای اکتشاف ذخایر جدید مس در کشور به ویژه در بخش‌های جنوبی و جنوب شرق ایران از جمله دیگر چالش‌های این حوزه است.

۲-۲-۵. زنجیره سرب و روی

دخالت در مکانیسم‌های بورس کالا و اجبار به خرید از طریق بورس موجب ایجاد آشفتگی در صنعت سرب و روی کشور و کاهش قابل توجه صادرات این محصول در سال ۱۳۹۷ و از دست رفتن بازارهای صادراتی ایران شده که در سال‌های اخیر به دست آمده است. به طوری که در ۱۲ ماهه سال ۱۳۹۷، صادرات زنجیره روی، کاهش ۴۸ درصدی وزنی و ۳۶ درصدی ارزشی داشته است. صادرات محصولات زنجیره سرب نیز کاهش ۴۳ درصدی وزنی و ۵۲ درصدی ارزشی را در سال ۱۳۹۷ داشته است. در این میان به دلیل اینکه همه خریداران و متقاضیان شمش روی امکان خرید نقدی از بورس کالا را ندارند و امکان عملیاتی نظارت بر محصولات نهایی که در آن روی استفاده شده است وجود ندارد، رانت و واسطه‌گری در این حوزه نیز ایجاد شده است و تعداد محدود واحدهایی که می‌توانند از بورس کالا خرید نمایند اقدام به فروش محصول با قیمت‌های بالاتر در بازار آزاد کرده‌اند.

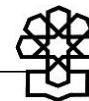
۲-۲-۶. سیمان

تولیدکنندگان سیمان کشور از مزاد تولید این محصول رنج می‌برند و تاکنون هیچ اقدام بازدارنده‌ای مبنی بر کنترل سطح تولید در کشور انجام نشده است. همچنین به دلیل مزاد عرضه داخلی، رقابت منفی میان تولیدکنندگان و صادرکنندگان ایجاد شده که موجب وضع تعرفه از سوی کشورهای عراق و افغانستان برای سیمان ایران شده است. این مسئله خطر ورشکستگی و تعطیلی واحدهای سیمانی کشور را بیش از پیش جدی کرده است.

در این میان، اقدامی برای ساماندهی صادرات سیمان انجام نشده و رینگ صادراتی بورس کالا برای صادرات این محصول (صرفاً توسط تولیدکننده یا نمایندگان مجاز آنها) راه‌اندازی نشده است. صادرات سیمان به صورت ریالی و در محموله‌های کوچک توسط بازرگانان ایرانی، عراقی و افغانستانی بدون بازگشت ارز به داخل کشور ادامه دارد.

۲-۲-۷. سنگ‌های ساختمانی و کاشی و سرامیک

به دلیل رکود بازار داخل و لغو مجوز صادرات ریالی به کشورهای همسایه، بازارهای صادراتی سنتی شکل گرفته برای محصولاتی مانند سنگ‌های ساختمانی و کاشی و سرامیک از دست رفته و این حوزه با رکود قابل توجهی روبه‌رو شده است. همچنین رایزنی اقتصادی با کشورهایی که پتانسیلی برای صادرات سنگ‌های تزئینی و کاشی و سرامیک ایرانی هستند انجام نشده است. رکود بازار داخل به همراه از دست

رفتن بازارهای صادراتی، شرایط نامناسبی را برای این حوزه ایجاد کرده است. جدول زیر افت صادرات این محصولات را در سال ۱۳۹۷ نشان می‌دهد.

جدول ۵. روند صادرات و واردات انواع سنگ و کاشی و سرامیک در سال ۱۳۹۷

واردات		صادرات				نام محصول		
رشد (درصد)	ارزش	رشد (درصد)	وزن	رشد (درصد)	ارزش*		رشد (درصد)	وزن*
-۴۷/۶	۳۹/۰۸	-۶۲/۱	۳۶/۷۹	-۱۹	۳۴۲/۱۳	-۶	۵,۸۷۹/۹۲	انواع سنگ و ...
-۱۰	۱۱۰/۴۵	-۲۱/۸	۳۷/۱۷	-۹۰	۱۱/۴۴	-۸۹	۸۵/۹۴	سفال، آجر، کاشی و سرامیک
-۱۵	۳۴/۰۹	-۱۸/۹	۴۶/۴۹	-۱۷	۴۲۰/۲۵	۳	۱۳,۷۱۵/۱۸	زنجیره سیمان

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران.

* واحد وزن به هزارتن و ارزش به میلیون دلار است.

۲-۲-۸. زنجیره زغال سنگ

عدم اجرایی شدن توافق معادن زغال سنگ با شرکت ذوب آهن اصفهان مبنی بر خرید کنسانتره زغال سنگ توسط ذوب آهن به قیمت ۲۶/۵ درصد شمش فولاد خوزستان یکی از مهم‌ترین چالش‌های معادن زغال سنگ کشور است. عدم پرداخت نقدی تعهدات ذوب آهن اصفهان به معادن زغال سنگ نیز موجب زیان‌ده شدن معادن به ویژه معادن سنتی کشور شده است.

نوسانات ارز موجب افزایش قابل توجه هزینه تأمین مواد مصرفی، ماشین‌آلات و تجهیزات ایمنی معادن زغال سنگ کشور شده است و اقدامی اساسی به منظور ایمن‌سازی معادن انجام نشده است.

۲-۲-۹. خطر از بین رفتن مزیت‌های رقابتی و تعطیلی معادن کوچک و متوسط

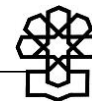
افزایش هزینه‌های تولید اعم از حقوق دولتی معادن، دستمزد نیروی انسانی، تأمین و نگهداری تجهیزات و ماشین‌آلات معدنی، حمل‌ونقل جاده‌ای و دریایی، رکود بازار داخل و آثار ناشی از تحریم‌ها باعث شده است تا برخی معادن کوچک و متوسط امکان رقابت با معادن و صنایع معدنی بزرگ را نداشته باشند. این شرایط ممکن است به تعطیلی معادن کوچک و متوسط و خروج سرمایه از این بخش منجر شود.

۳. راهکارهای رونق تولید در بخش معدن و صنایع معدنی

در این بخش راهکارهای فرابخشی و درون‌بخشی برای رونق تولید و تجارت در بخش معدن و صنایع معدنی آمده است. جمع‌بندی راهکارهای پیشنهادی به همراه اقداماتی اجرایی و نظارتی مورد نیاز توسط دستگاه‌ها و میزان پیشرفت عملیاتی شدن هر راهکار در بخش پایانی گزارش آمده است.

۳-۱. راهکارهای فرابخشی

۱. اقدام برای تدوین «استراتژی توسعه صنعتی کشور» با محوریت وزارت صمت و سازمان برنامه و بودجه و حضور دستگاه‌های اجرایی، مدیران، نخبگان، بخش خصوصی، تشکل‌ها و انجمن‌ها، تصویب آن در هیئت دولت و ابلاغ برای اجرایی شدن به منظور جهت‌دهی برنامه‌ها و سیاست‌ها در حوزه‌های مختلف صنعتی و معدنی و هماهنگی سایر دستگاه‌های کشور برای توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز.
۲. تشکیل کارگروه «اقدام سریع» در بخش تولید با محوریت سازمان برنامه و بودجه و با حضور وزارت صمت، وزارت اقتصاد (گمرک و مالیات)، بانک مرکزی، وزارت نفت و وزارت امور خارجه برای رفع سریع موانع تولید و تجارت و کاهش بوروکراسی.
۳. نظارت مستمر مجلس شورای اسلامی بر اجرای مواد (۲) تا (۵) قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار برای مشارکت جدی بخش خصوصی در سیاستگذاری‌ها، تصمیم‌گیری‌ها و تدوین بخشنامه‌ها و دستورالعمل‌ها.
۴. نظارت مجلس شورای اسلامی بر اجرای ماده (۲۴) قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار به منظور جلوگیری از صدور دستورالعمل‌ها و بخشنامه‌های مقطعی، خلق‌الساعه و متعدد.
۵. یکسان‌سازی تدریجی نرخ ارز
۶. اصلاح کلیه دستورالعمل‌های ستاد تنظیم بازار محصولات معدنی و فلزی در راستای عدم قیمتگذاری در آینده و تنظیم بازار داخل با نظارت صرف بر میزان عرضه در بورس کالا و نظارت جدی بر اجرایی شدن ماده (۱۸) قانون توسعه ابزارها و نهادهای مالی جدید و تبصره «۹» ماده (۳۵) قانون رفع موانع تولید توسط مجلس شورای اسلامی.
۷. الزام صادرکنندگان به منظور صادرات «صرفاً توسط تولیدکننده» یا «نمایندگان مورد تأیید آنها به صورت کنسرسیوم» با تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت به منظور جلوگیری از خروج کالا بدون بازگشت ارز و حذف پدیده صادرات توسط کارت‌های بازرگانی یک‌بار مصرف.
۸. محرومیت صادرکنندگان از معافیت‌های مالیاتی منوط به اعلام بانک مرکزی مبنی بر عدم انجام تعهد بازگشت ارزی.
۹. برآورد ارزش محموله صادراتی در گمرک بر اساس قیمت‌های مرجع به صورت علی‌الحساب (حداکثر تفرانس ۱۰ درصد) و تعیین ارزش قطعی صادرات پس از ارائه اسناد و مدارک مثبت‌ه معامله از سوی صادرکننده یا انجمن‌ها و تشکل‌های تخصصی با نظارت وزارت صمت.
۱۰. نظارت بر اجرای مواد (۹) و (۱۰) قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار و فعال شدن هیئت‌های تجاری با هماهنگی وزارت امور خارجه و سازمان توسعه تجارت به منظور حفظ بازارهای صادراتی در کشورهای همسایه به ویژه عراق و افغانستان و ایجاد بازارهای صادراتی جدید مانند پروژه‌های عمرانی و زیربنایی در کشور سوریه با هدف حفظ و توسعه کانال‌های زمینی صادرات.

۱۱. معاف شدن برخی صادرکنندگان محصولات معدنی و صنعتی از بازگرداندن ارز حاصل از صادرات با بررسی روند فعالیتی سال‌های قبل آنها و تأیید وزارت صنعت، معدن و تجارت به منظور ایجاد امکان صادرات ریالی به کشورهای همسایه مانند صنایع کاشی و سرامیک، سنگ‌های ساختمانی و تزئینی و ... به دلیل سهم ناچیز این صنایع از کل صادرات غیرنفتی کشور و وجود بازار سنتی بر مبنای صادرات ریالی.
۱۲. ایجاد مکانیسمی در وزارت صمت به منظور عدم آشکارسازی ثبت سفارش کالاهای وارداتی تحریمی مانند زغال سنگ، کک، الکتروود گرافیتی، انواع نسوزها، تجهیزات و قطعات یدکی و الکترونیک و ... برای جلوگیری از رصد تجارت مواد اولیه و محصولات تحریمی توسط نهادهای نظارتی ایالات متحده آمریکا.
۱۳. تدوین مقررات مشخص برای تهاتر نفت با کالا و کالا با کالا به منظور تأمین نیازهای وارداتی تولیدکنندگان کشور و تصویب آن در هیئت دولت.
۱۴. کنترل جدی مرزهای زمینی و دریایی برای جلوگیری از قاچاق کالا پس از حذف عوامل رانت‌زا مانند چندنرخ بودن ارز و مداخله قیمتی.
۱۵. اصلاح تدریجی قیمت حامل‌های انرژی و اختصاص منابع حاصل از آن برای حمایت از تولید (به صورت هدایت بخشی از اعتبارات و تسهیلات برای تأمین سرمایه در گردش، تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام، ایجاد زیرساخت‌ها و ...)
۱۶. نظارت بر صدور کارت‌های بازرگانی با اصلاح شرایط احراز صلاحیت برای دریافت کارت به منظور جلوگیری از شکل‌گیری پدیده «کارت بازرگانی یک‌بار مصرف»
۱۷. به صفر رساندن تعرفه گمرکی و حقوق ورودی مواد اولیه، مواد مصرفی، ماشین‌آلات و تجهیزات نو و دست دوم (با رعایت استانداردهای مصوب) مورد نیاز تولید به منظور حمایت از فعالیت صنایع و معادن کشور با نظارت وزارت صمت.

۲-۳. راهکارهای درون بخشی

• بهره‌برداری از معادن

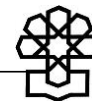
۱. نظارت بر اجرای ماده (۴۳) قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر تخصیص ۱۰۰ درصدی درآمدهای حقوق دولتی به بخش معدن کشور (معادل ۱۵۰۰ میلیارد تومان مصوب در قانون بودجه سال ۱۳۹۸) برای توسعه زیرساخت‌های معدنی، اکتشاف، تقویت صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی و نظام مهندسی معدن.
۲. ایجاد سامانه هوشمند محاسبه حقوق دولتی معادن با در نظر گرفتن کلیه پارامترهای مؤثر بر فعالیت معادن و به‌روزرسانی این سامانه به صورت ماهیانه در قالب کاداستر معدن به طوری که بر اساس میزان استخراج واقعی معادن، حقوق دولتی محاسبه و اخذ شود.

۳. تدوین معیارهای فنی شفاف در خصوص اظهارنظر محیط‌زیست و منابع طبیعی برای صدور مجوز فعالیت معادن و چابک‌سازی فرایندها و تفویض استعلام‌ها به ادارات و سازمان‌های استانی و رسیدگی فوری به موارد اختلاف با استفاده از ظرفیت ماده (۲۴) مکرر قانون اصلاح قانون معادن.
۴. ایجاد شفافیت در دستور جلسات و مصوبات شورای عالی معادن و چابک‌سازی این شورا با فراهم کردن زمینه مشارکت جدی بخش خصوصی در کارگروه‌های تخصصی و صحن شورا.
۵. اصلاح ماده (۴۳) قانون برنامه ششم توسعه به منظور اصلاح ترکیب شوراهای معادن استانی و محوریت سازمان‌های صمت در استان‌ها و چابک‌سازی شورا برای رسیدگی به مسائل و مشکلات ایجاد شده در استان‌ها در حداقل زمان ممکن.
۶. نظارت بر اجرای تبصره «۱» ماده (۹) قانون معادن به منظور پذیرفته شدن پروانه بهره‌برداری معادن به عنوان وثیقه نزد بانک‌ها.
۷. افزایش سرمایه صندوق بیمه سرمایه‌گذاری فعالیت‌های معدنی از محل منابع قانون بودجه سال ۱۳۹۸، درآمدهای حقوق دولتی و اصلاح قیمت حامل‌های انرژی در بخش معدن و صنایع معدنی (برای مثال صنعت فولاد و سیمان)
۸. ایجاد توازن در تولید معادن به منظور زنده نگه‌داشتن فعالیت معادن کوچک و متوسط (مانند مدل اوپک در نفت^۱) به طوری که معادن بزرگ کشور با کاهش کنترل شده تولید و استخراج معادن، زمینه را برای تأمین نیاز واحدهای صنایع معدنی توسط معادن کوچک و متوسط فراهم نمایند.
۹. سیاست‌گذاری به منظور واگذاری معادن در اختیار دولت به بخش خصوصی به صورت انتقال پروانه بهره‌برداری به نام بهره‌بردار بخش خصوصی از طریق مزایده و یا استفاده از سایر اختیارات قانونی دولت.

• اکتشاف منابع و ذخایر معدنی

۱. یکپارچه‌سازی سازمان‌ها و نهادهای دخیل در امر اکتشاف (وزارت صمت، ایمیدرو، سازمان زمین‌شناسی، وزارت نفت، سازمان انرژی اتمی) با تمرکز بر برنامه اکتشاف سنگ‌آهن و سنگ معدن مس در قالب «کارگروه ملی اکتشاف منابع معدنی».
۲. تکمیل و ارتقای سامانه کاداستر معدن و یکپارچه‌سازی اطلاعات زمین‌شناسی و اکتشافی و ایجاد دسترسی برای فعالان حوزه معدن بر اساس صلاحیت‌های فنی.
۳. اختصاص حداقل ۳۰ درصد از درآمدهای حقوق دولتی به برنامه اکتشاف معادن و کمک به سازمان زمین‌شناسی و اکتشافات معدنی کشور برای خرید تجهیزات اکتشافی جدید و به‌روز.
۴. نظارت بر اجرای بند «پ» ماده (۴۳) قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر اینکه کلیه درآمدهای بخش معدن ۱۰۰ درصد به همین بخش تخصیص یابد و در اموری چون اکتشاف صرف شود.

۱. در این مدل، مشابه توافق میان تولیدکنندگان نفت عضو اوپک، طی توافقی میان تولیدکنندگان کوچک، متوسط و بزرگ، تأمین نیاز مواد معدنی سهمیه بندی شده و سطح تولید کنترل می‌شود.

۵. فعال شدن تولیدکنندگان عمده فولاد و مس کشور به منظور تأمین مالی طرح‌های اکتشافی با تشکیل کنسرسیوم اکتشاف منابع معدنی به طوری که دولت تعدادی از پهنه‌هایی اکتشافی را به منظور انجام اکتشافات عمومی و تفصیلی در اختیار این کنسرسیوم قرار دهد.

۶. برگزاری مناقصه‌های ملی و بین‌المللی به منظور جذب شرکت‌های داخلی و خارجی برای اکتشاف منابع معدنی (تهاتر نفت با خدمات اکتشافی در شرایط تحریم) با در نظر گرفتن الزامات آموزش و انتقال فناوری.

• زنجیره آهن و فولاد

۱. بازنگری فوری در چشم‌انداز تولید ۵۵ میلیون تن فولاد توسط کارگروه‌های تخصصی زیر نظر وزارت صنعت، معدن و تجارت و تجدید نظر در سیاست‌های اجرایی ذیل این چشم‌انداز.

۲. خودداری از دخالت در مکانیسم‌های بورس کالا و نظارت بر تنظیم بازار با کنترل کف عرضه به صورتی که فرصت‌های صادراتی بیش‌تر به تولیدکنندگان فولاد جنوب کشور و تولیدکنندگان محصولات فولادی نزدیک مرزها داده شود و بخش عمده تأمین بازار داخل توسط سایر تولیدکنندگان صورت گیرد.

۳. واگذاری سهام بانک مهر اقتصاد در شرکت فولاد مبارکه به صورت فروش سهام در بورس به منظور خارج شدن این شرکت از لیست تحریم‌های ثانویه و ایجاد امکان صادرات محصولات تولیدی این شرکت (حداقل ۱,۷۰۰,۰۰۰ تن جهت تأمین نیازهای وارداتی).

۴. تأمین سنگ ذوب آهن اصفهان با واگذاری محدوده‌های اکتشافی در اختیار دولت (ایمیدرو و تهیه و تولید) به صورت ترک تشریفات به منظور افزایش تولید تا ۳/۵ میلیون تن و استفاده بهینه از ظرفیت نیروی انسانی موجود.

۵. توافق با تولیدکنندگان بزرگ فولاد و آلومینیم کشور به منظور تأمین مالی طرح‌های پترولیم کک ارونند، الکتروود گرافیتی اردکان در ازای امکان تأمین الکتروود گرافیتی ارزاقیمت به روش تهاتر با نفت که موجب ایجاد ظرفیت تولید ۴۰ - ۳۰ هزار تن الکتروود و اشتغال‌زایی خواهد شد.

• زنجیره آلومینیم

۱. ایجاد امکان فروش آلومینیم در درب کارخانه به قیمت کشف شده در بورس.

۲. ساماندهی خریداران مجوزدار از بورس کالا برای جلوگیری از زیان‌دهی واحدهای تولید آلومینیم و تأمین نیاز صنایع پایین‌دستی.

۳. ایجاد قاعده کاری مشخص برای تهاتر جهت تأمین پودر آلومینا و پترولیم کک اسفنجی جهت حفظ سطح تولید کارخانه‌های ایرالکو و المهدی و تثبیت اشتغال موجود.

• زنجیره سرب و روی

۱. ساماندهی تأمین نیاز ۳۵,۰۰۰ تن شمش روی کشور با محوریت تشکل‌های بخش خصوصی و خودداری از قیمتگذاری دستوری در بورس کالا با نظارت وزارت صمت به منظور حفظ سطح تولید و رفع موانع صادرات در این حوزه.

• زنجیره مس

۱. ساماندهی خریداران مجوزدار از بورس کالا و خودداری از قیمتگذاری دستوری و نظارت صرفاً برای تأمین نیاز بازار داخلی برای جلوگیری از قاچاق ناشی از اختلاف قیمت بورس و بازار آزاد.

• سیمان

۱. آزاد کردن قیمت سیمان به روش کنترل تولید (۶۳ درصد ظرفیت واحدها) با همکاری انجمن‌ها و تشکل‌های تخصصی این بخش و استفاده از ابزار نظارتی قیمت گاز مصرفی واحدها برای جلوگیری از ورشکسته شدن و تعطیلی واحدهای سیمان کشور.

۲. آزاد کردن قیمت سیمان در داخل و متوقف ساختن قیمتگذاری دستوری و جلوگیری از رقابت منفی با کنترل سطح تولید.

۳. راه‌اندازی فوری رینگ صادراتی بورس کالا برای صادرات سیمان به صورت صادرات صرفاً توسط تولیدکننده یا کنسرسیومی از نمایندگان مورد تأیید آنها با در نظر گرفتن موقعیت واحدهای سیمانی و نزدیکی به مرزهای کشور.

۴. سیاستگذاری به منظور سرمایه‌گذاری مشترک در کشورهای سوریه، عراق و افغانستان به صورت تولید کلینکر در داخل و سیمان در کشورهای هدف برای جلوگیری از تصاحب بازار کشورهای همسایه توسط رقبای منطقه‌ای.

• سنگ ساختمانی، تزئینی و کاشی و سرامیک

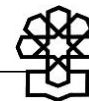
۱. کاهش تعرفه‌های حقوق دولتی معادن سنگ ساختمانی و تزئینی در زمان رکود.

۲. ایجاد امکان صادرات به کشورهای همسایه به ویژه عراق و افغانستان با ایجاد مکانیسم بازگشت ارز حاصل از صادرات در سامانه سنا یا صدور مجوز صادرات ریالی به دلیل سهم ناچیز این صنعت در کل صادرات مواد غیرنفتی برای جلوگیری از تعطیلی معادن و صنایع معدنی در شرایط رکود بازار داخلی.

۳. فعال شدن دیپلماسی اقتصادی کشور به منظور ایجاد بازار برای سنگ‌های تزئینی، کاشی و سرامیک ایرانی در کشورهای اروپایی و فعال کردن پروژه‌های بازسازی در کشور سوریه.

۴. اعطای تسهیلات ارزی برای ساخت، بازسازی و نوسازی و خرید مسکن با توجه به شرایط جدید کشور و خارج ساختن این بخش از رکود.

۵. حمایت مادی و معنوی دولت جهت حضور تولیدکنندگان در نمایشگاه‌های تخصصی بازارهای هدف صادراتی.

• معادن زغال سنگ

۱. الزام شرکت ذوب آهن اصفهان برای عمل به تعهدات خود در خصوص پرداخت مطالبات معدنکاران زغال سنگ و متعهد شدن به توافق قیمتی مبنی بر افزایش قیمت زغال سنگ تا ۲۶/۵ درصد قیمت شمش فولاد خوزستان.
۲. بازنگری در نظام قیمت گذاری زغال سنگ، جرایم و پاداش ها و بسترسازی برای ارتقای کیفیت زغال سنگ داخلی
۳. معافیت در حقوق دولتی، بیمه کارگران (ضریب سختی کار)، اعطای تسهیلات و معافیت های تعرفه ورودی در خصوص مواد و تجهیزات مصرفی و ماشین آلات معدنی معادن زغال سنگ.
۴. احداث چهار ایستگاه اورژانس ویژه مناطق معدنی زغال سنگ کشور.
۵. حمایت از معادن به دلیل کیفیت پایین زغال سنگ داخلی، برای جلوگیری از تعطیلی معادن و حفظ اشتغال ۳۰,۰۰۰ نفری به صورت اعطای تسهیلات ویژه به ذوب آهن اصفهان برای خرید کنسانتره زغال سنگ داخلی (یارانه زغال) به صورت نقدی در کوتاه مدت.

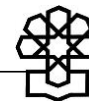
جمع بندی و نتیجه گیری

در جداول زیر راهکارهای فرابخشی و درون بخشی برای رونق تولید و تجارت در بخش معدن و صنایع معدنی به همراه نوع اقدامات مورد نیاز، دستگاه های مربوطه و کمیسیون های مرتبط مجلس شورای اسلامی برای نظارت بر اجرا آمده است.

جدول ۶. جمع‌بندی راهکارهای پیشنهادی فرابخشی برای رونق تولید و تجارت

در بخش معدن و صنایع معدنی کشور

چالش	خلاصه راهکار	نوع اقدام ۱ = اجرایی ت = تقنینی ن = نظارتی	دستگاه اجرایی مربوطه	کمیسیون تخصصی مرتبط در مجلس
هدفمند نبودن سیاست‌های حمایتی	تدوین و اجرای سیاست‌های مشخص بر مبنای آمایش سرزمین و مزیت‌های رقابتی (میان‌مدت)	۱	سازمان برنامه و بودجه، وزارت صمت	صنایع و معادن
ناهماهنگی دستگاه‌های اجرایی در همکاری با وزارت صمت	تشکیل کارگروه «اقدام سریع» (کوتاه‌مدت)	۱	سازمان برنامه، وزارت صمت، بانک مرکزی، گمرک	ویژه حمایت از تولید ملی
کمرنگ بودن نقش بخش خصوصی در تصمیم‌گیری‌های سیاستی	اجرای مواد (۲) تا (۵) قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار (کوتاه‌مدت)	۱-ن	کلیه دستگاه‌ها	ویژه حمایت از تولید ملی
حذف عوامل رانت‌زا	یکسان‌سازی نرخ ارز، اصلاح قیمت حامل‌های انرژی، کنترل مرزها (میان‌مدت)	۱-ن	بانک مرکزی، وزارت صمت، ستاد تنظیم بازار، وزارت نفت، گمرک	اقتصادی، صنایع و معادن، ویژه حمایت از تولید ملی، انرژی
ضعف دیپلماسی اقتصادی	اجرای مواد (۹) و (۱۰) قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار (میان‌مدت)	۱-ن	سازمان توسعه تجارت، وزارت امور خارجه	ویژه حمایت از تولید ملی، امنیت ملی
عدم بروزرسانی ارزش کالاهای صادراتی در گمرک	تعریف سیستم جامع به‌روزرسانی ارزش کالاهای صادراتی با مشورت صادرکنندگان و نظارت وزارت صمت (کوتاه‌مدت)	۱	وزارت صمت، گمرک	اقتصادی، ویژه حمایت از تولید ملی
عدم وجود قاعده کاری مشخص برای تهاتر در بانک مرکزی	تشکیل کارگروه ویژه برای تدوین مقررات تهاتر (کوتاه‌مدت)	۱	وزارت صمت، بانک مرکزی، گمرک، وزارت نفت	اقتصادی، صنایع و معادن، ویژه حمایت از تولید ملی
صدور بخش‌نامه‌های متعدد و ناگهانی	نظارت بر اجرای ماده (۲۴) قانون بهبود مستمر فضای کسب‌وکار (کوتاه‌مدت)	۱-ن	کلیه دستگاه‌های اجرایی	ویژه حمایت از تولید ملی
صادرات بدون بازگشت ارز و معضل کارت‌های بازرگانی یک‌جبار مصرف	صادرات صرفاً توسط تولیدکننده یا نمایندگان رسمی آنان به صورت کنسرسیوم (کوتاه‌مدت)	۱	بانک مرکزی، وزارت صمت، گمرک	اقتصادی، صنایع و معادن

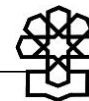

چالش	خلاصه راهکار	نوع اقدام ۱ = اجرایی ت = تقنینی ن = نظارتی	دستگاه اجرایی مربوطه	کمیسیون تخصصی مرتبط در مجلس
رصد تجارت کالاهای تحریمی توسط آمریکا به دلیل سیستم شفاف ثبت سفارش	عدم آشکارسازی عمومی سامانه ثبت سفارش و ورود و خروج کالاهای تحریمی به کشور و ثبت و نظارت توسط وزارت صمت (کوتاه‌مدت)	۱	تصویب در جلسات سران قوا، وزارت صمت، گمرک	اقتصادی
تعرفه گمرکی و ورودی مواد اولیه و مصرفی	به صفر رساندن تعرفه گمرکی ورود مواد اولیه و مصرفی مورد نیاز تولیدکنندگان داخلی با نظارت وزارت صمت (کوتاه‌مدت)	۱	وزارت صمت، گمرک	صنایع و معادن، اقتصادی

جدول ۷. جمع‌بندی راهکارهای پیشنهادی درون بخشی برای رونق تولید و تجارت
در بخش معدن و صنایع معدنی کشور

چالش	خلاصه راهکار	نوع اقدام ۱ = اجرایی ت = تقنینی ن = نظارتی	دستگاه اجرایی مربوطه	کمیسیون تخصصی مرتبط در مجلس
عدم ساماندهی خریداران از بورس کالا	ساماندهی خریداران مجاز از بورس کالا یا ایجاد امکان خرید در درب کارخانه به قیمت کشف شده در بورس با نظارت وزارت صمت، ایجاد تعاونی‌های توزیعی (کوتاه‌مدت)	۱	وزارت صمت	صنایع و معادن
عدم بازگشت درآمدهای بخش معدن	نظارت بر اجرای ماده (۴۳) قانون برنامه ششم توسعه (میان‌مدت)	ن	سازمان برنامه و بودجه	برنامه و بودجه، صنایع و معدن
ابهام در روش محاسبه حقوق دولتی معادن	ایجاد سامانه هوشمند محاسبه حقوق دولتی در قالب کاداستر معدن (کوتاه‌مدت)	۱	وزارت صمت	صنایع و معادن
تعارض و تداخل معدن، محیط‌زیست و منابع طبیعی	تدوین معیارهای فنی شفاف، اجرای ماده (۲۴) مکرر قانون اصلاح قانون معدن و اصلاح ماده (۴۳) قانون برنامه ششم (میان‌مدت)	۱ - ن - ت	وزارت صمت	صنایع و معادن
عدم شفافیت و چابک بودن شورای عالی معادن	اصلاح روندها، شفافیت دستور جلسات، مصوبات و چابک‌سازی شورای عالی معادن (کوتاه‌مدت)	۱	وزارت صمت	صنایع و معادن

چالش	خلاصه راهکار	نوع اقدام ۱ = اجرایی ت = تقنینی ن = نظارتی	دستگاه اجرایی مربوطه	کمیسیون تخصصی مرتبط در مجلس
ترکیب نامتوازن شوراهای معادن استانی	اصلاح بند «الف» ماده (۴۳) قانون برنامه ششم توسعه کشور (میان مدت)	ت	وزارت صمت	صنایع و معادن
عدم پذیرش پروانه معادن به عنوان وثیقه بانکی برای معادن کوچک و متوسط	نظارت بر اجرای تبصره «۱» ماده (۹) قانون اصلاح قانون معادن افزایش سرمایه و تقویت صندوق بیمه معادن (میان مدت)	ن - ۱	وزارت امور اقتصادی و دارایی، وزارت صمت، سازمان برنامه و بودجه، بانک مرکزی	صنایع و معادن، اقتصادی
کند بودن فرایند واگذاری تصدی‌گری‌ها در معادن و صنایع معدنی	اصلاح مدل واگذاری معادن در اختیار دولت به بخش خصوصی به صورت انتقال پروانه بهره‌برداری به نام بهره‌بردار خصوصی از طریق مزایده یا سایر طرق قانونی کاهش میزان حضور و دخالت دولت در مدیریت بنگاه‌های اقتصادی (میان مدت)	ن - ۱	وزارت صمت و سازمان خصوصی‌سازی	صنایع و معادن، ویژه حمایت از تولید ملی، اقتصادی
تعدد سیاستگذاران حوزه اکتشاف	یکپارچه‌سازی نهاد سیاستگذار حوزه اکتشاف با تشکیل کارگروه ملی اکتشاف (کوتاه مدت)	۱	وزارت صمت، سازمان انرژی اتمی، وزارت نفت	صنایع و معادن و انرژی
فقدان پایگاه جامع اطلاعات زمین‌شناسی	تجمیع اطلاعات پایه زمین‌شناسی و قرار دادن در اختیار عموم در پلتفرم سامانه کاداستر (میان مدت)	۱	وزارت صمت	صنایع و معادن
عدم تأمین مالی بخش اکتشاف	فعال شدن کنسرسیوم با حضور تولیدکنندگان بزرگ در اختیار قرار دادن پهنه‌های اکتشافی برای کنسرسیوم‌های بزرگ اکتشافی اختصاص ۳۰ درصد درآمدهای حقوق دولتی به بخش اکتشاف و ارتقای سازمان زمین‌شناسی و برگزاری مناقصه‌های بین‌المللی و تهاوت نفت با خدمات اکتشافی شرکت‌های خارجی (میان مدت و بلندمدت)	ن - ۱	سازمان برنامه و بودجه، وزارت صمت، سازمان ایمیدرو، سازمان زمین‌شناسی	صنایع و معادن
چشم‌انداز مبهم ظرفیت ۵۵ میلیون تن فولاد	بازنگری فوری در برنامه ظرفیت ۵۵ میلیون تن فولاد بر اساس مزیت‌های کشور و رصد بازارهای جهانی (میان مدت)	۱	وزارت صمت و سازمان ایمیدرو	صنایع و معادن

چالش	خلاصه راهکار	نوع اقدام ۱ = اجرایی ت = تقنینی ن = نظارتی	دستگاه اجرایی مربوطه	کمیسیون تخصصی مرتبط در مجلس
تحریم ثانویه فولاد مبارکه	فروش سهام بانک مهر اقتصاد در بورس (کوتاه مدت)	۱	وزارت صمت، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بورس	صنایع و معادن، اقتصادی
چالش تأمین سنگ آهن ذوب آهن اصفهان	تسریع در واگذاری محدوده‌های اکتشافی در اختیار ایمیدرو، از طریق ترک تشریفات به ذوب آهن اصفهان (کوتاه مدت)	۱	وزارت صمت	صنایع و معادن
تأمین پایدار الکتروود گرافیتی و پترولیم کک	تأمین مالی طرح‌های نیمه تمام الکتروود گرافیتی اردکان و پترولیم کک ارونند توسط تولیدکنندگان عمده فولاد و آلومینیم کشور (میان مدت)	۱	وزارت صمت و ایمیدرو	صنایع و معادن
مازاد تولید سیمان کشور و ایجاد رقابت منفی	کنترل سطح تولید و آزادسازی قیمت سیمان در کشور فعال سازی رینگ صادراتی بورس کالا صادرات صرفاً توسط تولیدکننده یا نماینده رسمی (کوتاه مدت)	۱	وزارت صمت، وزارت امور اقتصادی و دارایی، بورس کالا	صنایع و معادن، اقتصادی
رکود بازار داخل و افت فروش و صادرات سنگ ساختمانی، کاشی و سرامیک	لغو محدودیت صادرات ریالی به کشورهای همسایه یا ایجاد امکان فروش ارز حاصل از صادرات به نرخ سنا کاهش تعرفه حقوق دولتی معادن سنگ ساختمانی و تزئینی به دلیل رکود بازار (کوتاه مدت)	۱	بانک مرکزی، وزارت صمت	صنایع و معادن، اقتصادی
زیان ده شدن معادن زغال سنگ و کاهش سطح ایمنی معادن	انجام تعهدات ذوب آهن مبنی بر پرداخت مطالبات معادن و اجرای مصوبه خرید زغال به قیمت ۲۶/۵ درصد شمش فولاد خوزستان ایجاد ۴ پایگاه اورژانس اعطای معافیت در حقوق دولتی معادن و حق بیمه کارگران (کوتاه مدت)	۱	وزارت صمت	صنایع و معادن
خطر تعطیلی معادن کوچک و متوسط به دلیل قدرت پایین رقابت	پیاده سازی مدل نفت در اوپک برای توازن تولید معادن بزرگ و معادن کوچک و متوسط (میان مدت)	۱	وزارت صمت	صنایع و معادن

- شایان ذکر است که مجموعه اقدامات زیر در راستای رونق تولید و تجارت تاکنون توسط دولت انجام شده است و برخی نیز در برنامه رونق تولید وزارت صنعت، معدن و تجارت تاکید شده است:
- برگزاری جلسات رصد پیشرفت نقشه راه معدن و صنایع معدنی به صورت مستمر با حضور نمایندگان دولت، مجلس و بخش خصوصی.
  - اصلاح و بازنگری در تعدادی از دستورالعمل‌های تنظیم بازار محصولات معدنی و فلزی.
  - صدور بخشنامه آزاد شدن صادرات محصولات فولادی.
  - به‌روزرسانی ارزش گمرکی فولاد و محصولات فولادی صادراتی با هماهنگی انجمن تخصصی این حوزه.
  - صدور دستورالعمل صادرات فولاد، محصولات فولادی و سیمان صرفاً توسط تولیدکننده یا نمایندگان رسمی آنان.
  - ایجاد امکان تهاتر نیازهای وارداتی تولیدکنندگان فولاد برای یک سال آینده.
  - فراهم شدن امکان تامین حدود ۱/۴ میلیون تن سنگ آهن برای شرکت ذوب آهن اصفهان از معادن چاه‌گز و سنگان با تصویب کمیسیون زیربنایی دولت.
  - تدوین و اجرای طرح احیا و حمایت از فعالیت معادن کوچک و متوسط (۱۵۰ معدن) در ایمیدرو.

منابع و مأخذ

۱. آمار دفتر صنایع معدنی وزارت صنعت، معدن و تجارت.
۲. گمرک جمهوری اسلامی ایران.
۳. آمار معاملات فیزیکی بورس کالای ایران.
۳. بسته‌های برنامه رونق تولید وزارت صمت، سازمان برنامه و بودجه، وزارت امور اقتصادی و دارایی و اتاق بازرگانی، صنایع، معدن و کشاورزی ایران.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۶۵۰۱

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: چالش‌ها و راهکارهای رونق تولید در سال ۱۳۹۸. ۲. بخش معدن و صنایع معدنی

نام دفتر: مطالعات انرژی، صنعت و معدن (گروه معدن و صنایع معدنی)
تهیه و تدوین کنندگان: ابراهیم مقصودی، مهدی صادق احمدی، سعید خانی
مدیر مطالعه: بابک بهادری
ناظران علمی: حسین افشین، علی اصغر اژدری
متقاضی: _____

واژه‌های کلیدی:

۱. معدن
۲. صنایع معدنی
۳. رونق تولید

تاریخ انتشار: ۱۳۹۸/۴/۴